

УСОБЛЕННЯ КРИЗИ ІДЕНТИЧНОСТІ В РОМАНІ «ФАЗЕРЛАНД» К. КРАХТА

Водяна Людмила Володимирівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського
vodyanaya2016@gmail.com
orcid.org/0000-0002-3304-1293

Новаторський характер постмодерністської романістики К. Крахта посприяв розвитку нових модифікацій художнього дискурсу та нового персонажа, котрий відчував відсутність сенсу, чіткої стратегії буття, що викликає кризу людського існування.

Метою статті є спроба розкрити основні причини та наслідки кризи ідентичності Я-особи у романі «Фазерланд» К. Крахта.

Методи. У роботі домінували елементи біографічного, історико-культурного методів. Екзистенційно-феноменологічний та герменевтичний методи сприяли глибокому прочитанню та розумінню внутрішнього світу людини, а метод психоаналізу дозволив сконцентруватися на явищах художнього моделювання стану та поведінки особистості.

Результати. Виявлено, що ліричний герой – знак втраченої ідентичності, людина, що продукує імідж денді. Криза ідентичності, представлена різними формами Я-особи у романі «Фазерланд», є відображенням внутрішнього стану значної частини молоді Німеччини, спричинена плинністю сучасності, складним процесом соціальних трансформацій, нівелюванням духовних цінностей і комунікації.

К. Крахт яскраво відтворює прояви кризи ідентичності безіменного персонажу роману через алкогольну та наркотичну залежність. Унаслідок цієї звички відбувається духовна деградація споживача.

З'ясовано, що безіменний персонаж, на відміну від своїх знайомих та друзів, прагне знайти власну ідентичність, усвідомивши роль у суспільстві та особисті інтереси й здібності, що задають сенс й напрям життя.

Потреба Я-особи щодо самовизначення, пошуку шляхів, які допомогли б відтворити цілісність та впорядкованість образу світу, призводить до індивідуального вибору особистості.

К. Крахт у романі «Фазерланд» ще раз доводить, що категорія вибору є одним із центральних понять становлення духовності людини. Автор представляє два види вибори: активний і пасивний. Результатом цього є моральна та тілесна загибель одних (Нігель, Ролло, Олександр) та прагнення боротися інших (головний персонаж).

Таким чином, фігурант К. Крахта стоїть завжди перед вибором і відповідає за його результати, навіть якщо цей вибір – онтологічна самотність.

Висновки. У науковій розвідці зроблено висновок, що безіменний персонаж роману «Фазерланд» є показом безвихідного трагізму людського існування. Криза ідентичності пов'язана як із зовнішніми, так і внутрішніми причинами, а особливо з несформованим почуттям власної ідентичності.

Перспективи досліджень Я-особи досить широкі, цікавими видаються основні проблеми людського існування, які знайшли своє художнє відтворення в романі «Фазерланд».

Ключові слова: вибір, персонаж, самотність, Я-особа, ідентичність, особистість, постмодерн, ментальність, роман.

THE IMPLEMENTATION OF THE IDENTITY CRISIS IN THE NOVEL FASERLAND BY K. KRACHT

Vodyana Lyudmyla Volodymyrivna,
Ph.D. in Philology,
Associate Professor at the Department
of German Philology and Translation
Mykolaiv V. O. Sukhomlynskyi National University
vodyanaya2016@gmail.com
orcid.org/0000-0002-3304-1293

The innovative nature of Ch. Kracht's postmodern fiction contributed to the development of new modifications of the artistic discourse and the new character who felt the lack of meaning, a clear strategy of being, which triggers a crisis of human existence.

The purpose of the article is an attempt to develop the main causes and consequences of the self-personality identity crisis in Ch. Kracht's novel "Faserland".

Methods. Biographical, historical and cultural methods are dominant in the study. Existential and phenomenological method and hermeneutic methods supported a thoughtful reading and understanding of the inner world of a man. The psychoanalysis concentrated on the phenomena of art model of individual's behavior.

Results. It was revealed that the narrator is an example of lost identity, the man who is similar to dandy. The identity crisis, represented by the various forms of self-identity in the novel "Faserland", is a reflection of much of Germany's youth inner feelings, caused by the modern time fluidity, the social transformations complex process, the spiritual values and communication leveling.

The identity crisis of the nameless narrator character is reproduced by Ch. Kracht in his novel through alcohol and drug addiction, where the spiritual degradation turns to result.

It is studied out that the unnamed character, unlike his acquaintances and friends, seeks to find his own identity by realizing his role in society and personal interests and abilities that determine the meaning and direction of his life.

The self-personality needs for self-determination, the ways to help the world reproduce the integrity and order lead to individual personality settle.

Ch. Kracht in the novel "Faserland" proves that the category of choice is one of the central concepts of the human spirituality formation. The author presents two types of choices: active and passive. The result is the moral and physical loss for some ones (Nigel, Rollo, Alexander) and the desire to fight for others (the main character).

Thus, the person involved in Ch. Kracht's novel always faces a choice and is responsible for his results, even if that choice is ontological isolation.

Conclusions. The scientific research concludes that the nameless character of the Ch. Kracht's novel "Faserland" is an example of the human existence hopeless tragedy. Both external and internal causes, unformed sense of identity cause the identity crisis.

The prospects of self-research are quite numerous. The main problems of human existence found in the novel "Faserland" are the most interesting for scientific research.

Key words: choice, character, isolation, self-personality, identity, personality, postmodern, mentality, novel.

1. Вступ

Сучасне постмодерністське суспільство переживає скрутні часи трансформації свідомості, ментальності та духу. Цей тривалий і неоднозначний процес ускладнюється тим, що наприкінці ХХ ст. поглибилась духовна криза. Чи не найгостріше ця проблема відображена у романі «Фазерланд» К. Крахта, на сторінках якого можна спостерігати виродження, знецінення духовної сутності людини конкретно у відношеннях між молоддю, у сімейних стосунках, у стосунках між чоловіком і жінкою тощо.

Роман «Фазерланд» неодноразово ставав предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. О. Грабиєнський, М. Лоренц, А. Біндарт, К. Бартельс, М.Басслер, С. Бойзе, М. Хільшер концентрують свою увагу на формально-змістових чинниках роману, ідейній спрямованості, ролі художніх деталей у творенні образів та суспільній рецепції тексту. Необхідно зазначити, що сучасне крахтознавство поповнюється новими ґрунтовними науковими працями. Роман «Фазерланд» став об'єктом аналізу Т. Баскакової, Н. Гладіліна, С. Каніної, Г. Кучумової, П. Гуці, Б.Сторохи, А. Курохтіної та інших, однак цікаво простежити уважне проникнення К. Крахта у глибинні проблеми людського існування, яким він надає промовисті психологічні характеристики. *Мета статті* – розкрити основні причини та наслідки кризи ідентичності Я-особи у романі «Фазерланд» К. Крахта. Мета передбачає розв'язання таких *завдань*: 1) проаналізувати поняття «криза ідентичності»; 2) визначити основні проблеми кризи особистості у романі «Фазерланд».

Характер поставлених завдань передбачає застосування певних *методів*: екзистенційно-феноменологічного, герменевтичного, біографічного та методу психоаналізу.

2. «Криза ідентичності»: теоретичний аспект

За доби глобальних змін, що відбуваються у світі, в Європі та Німеччині зокрема людство потрапило у ситуацію кризи ідентичності. Цілком аргументовано наголошує О. Лісовий на тому, що це «сильно позначається на усталених образах національних культур, на вікових традиціях та інших елементах буття людства, які протягом багатьох століть впливали на процеси ідентифікації особистості» (Лісовий, 2011: 30).

Криза ідентичності – це також несумісність різних сторін «Я». Вона пов'язана з несформованим почуттям своєї ідентичності, котре вказує на наявність внутрішньоособистісного конфлікту, який супроводжують гнітючі сумніви щодо себе, своїх дій, свого місця у соціальній групі (Дюркгейм, 2001: 14). Отже, криза ідентичності – це «втрата власної цілісності як безперервності, внутрішнє блокування індивідуальності і очевидний брак соціального визнання» (Дюркгейм, 2001: 16).

У період трансформаційних змін особистість опиняється в ситуації, що провокує виникнення кризи ідентичності. Сучасна криза ідентичності представлена різними формами: депресія, апатія, необґрунтована жорстокість, залежність та безпорадність, прагнення втекти від реального світу, містицизм, нігілізм й нарцисизм, алкогольна та фармакологічна залежності. Ця тенденція призводить до негативної автономії, ідеології безчасовості, дезінтеграції і відсутності життєвих орієнтирів, тобто до втрати ідентичності.

До загальних аспектів кризи ідентичності у добу плинної сучасності («плинна сучасність» характеризує стан буття сучасного постмодерного глобалізованого суспільства: нестійкий, легко і часто змінюваний, розпорошений, позбавлений меж та бар'єрів – а тому непевний і невизначений» (Муха, 2006: 143)) відносимо зростання відчуження між індивідами, порушення узвичаєних образів соціальних груп, класів, релігійних конфесій, а також соціальну, культурну та екзистенційну кризи.

Досліджуючи проблему кризи ідентичності, Ю. Крістева визначає такі напрями вираження: її збереження, повна заміна однієї ідентичності іншою, вихід людини за кордони своєї ідентичності, рух від одної ідентичності до іншої (Крістева, 2003: 53). М. Фергюсон доходить висновку, що існує чотири способи зміни ідентичності. Перший, найлегший – зміна за допомогою включення нового. Другий – зміна за допомогою прирощення, коли індивід може і не усвідомлювати зміни, що відбуваються. Третій тип – маятникова зміна – відмова від однієї системи поглядів на користь іншої, протилежної. Свідомість, яка вимушена обирати між конфліктними поглядами, придушує ту інформацію, яка, ймовірно, буде розходитись з «панівною точкою зору». І, нарешті, четвертий тип змін – це справжня трансформація свідомості, «парадигмальна зміна» (Ferguson, 1980).

3. Криза особистості в інтерпретації К. Крахта

Зацікавленість швейцарського письменника цією проблемою можна, по-перше, пояснити ще й тим, що у добу плинної сучасності безкінечні сумніви індивіда у будь-чому практично завжди неминуче закінчуються кризою особистості. По-друге, проблема самоідентифікації молодої особистості у Німеччині кінця ХХ ст. поглиблюється насамперед складним процесом соціальних трансформацій, пов'язаних зі зміною політичного устрою країни у зв'язку з падінням Муру.

У схожій ситуації Німеччина була після краху націонал-соціалізму, що спонукало науковців до пошуку виходу з кризи ідентичності. Як переконали Л. Донскіс: «Пошуки ідентичності – це кінець життєвого циклу, знак виснаження...» (Donskis, 2011: 97).

Г. Кучумова визначає К. Крахта як яскравого представника літератури, котрий своїм романом «Фазерланд» «фіксує кардинальні зміни у структурі особистості, способах її спілкування зі світом та «Іншими»» (Кучумова, 2016: 39). Маска анонімності я-оповідача у романі «Фазерланд» – це можливість для самоідентифікації людини та її захист від інших. Безіменний наратор, на думку дослідниці, «людина епохи «витоку ідентичності»» (Кучумова, 2016: 39). На думку багатьох критиків, анонімний я-оповідач порівнюється з денді, котрий накопичує навколо себе духовний простір своєї вишуканості. Звертання К. Крахта саме до образу аристократичного денді дає можливість письменнику «вибудувати дискурс переваги перед іншими, ситими споживачами, які задовольняються лише матеріальними благами» (Кучумова, 2016: 42).

Брендовий одяг забезпечує відчуття безпеки та замінює обличчя людини. Так характеризує оповідач вперше побачених дівчат: «Кожного разу, коли я буваю в Гамбурзі, я бачу безліч таких ляльок; більшість з них упаковані в барбуровські куртки, деякі носять обтягуючі светри або боді» (Крафт, 2012: 23). Про приналежність до різних соціальних верст населення знов-таки свідчить манера одягатись, а не внутрішнє багатство самої людини. Зустрівшись у машині з таксистом, головний персонаж оцінює статки та соціальне положення лише за однією деталлю – піджаком, у який одягнений водій – та виносить вирок про невідповідність та непрестижність цієї людини: «Ми з ним одного віку, але я хизуюсь у піджаку від Котона, а він ходить на демонстрації» (Крафт, 2012: 93).

Оповідач критично ставиться до зовнішності свого кращого товариша з дитячих років Нігеля: «Я дивлюсь на Нігеля і в черговий раз помічаю, що прикид не ньому не зовсім в ажурі – не те, щоб Нігель ходив у лахмітті (так я б йому нічого не сказав, тому що він мій товариш), я швидше маю на увазі вади...неохайність...Він нічого не тямить у класичній манері одягатись» (Крафт, 2012: 106).

До свого одягу головний персонаж ставиться також досить суворо та вимогливо: «Я пристойно одягнувся – на мені була краватка і блейзер із золотими гудзиками» (Крафт, 2012: 111). Подорожуючи, фігурант особливо стурбований власним комфортом, що передбачає мати необхідний одяг, який він змінює відповідно до місця, ситуації, часу.

Отже, як видно з наведених фрагментів, безсумнівно можемо зазначити, що культ одягу Я-особи та його відношення до одягу інших у романі «Фазерланд» К. Крахта є тим самим складником, що підтримує його ідентичність.

Безіменний персонаж – знак втраченої ідентичності, людина, що створює уявлення про себе за допомогою особливих масок та іміджу денді. Це типовий представник «золотої молоді» Німеччини, яка досягла зовнішнього благополуччя не власною працею, а завдяки батьківським заощадженням. Він у тому стані, коли гонитва за матеріальними статками нівелює духовні цінності, витісняючи їх на задній план. Розуміючи, з одного боку, свою внутрішню спустошеність у світі без заборон, а з іншого – свою залежність від нього, з невизначеною особистісною ідентичністю, що підтримується винятково згадками зі світу дитинства та дорослими ілюзіями відносно радісного та щасливого життя в Швейцарських Альпах, фігурант відправляється у подорож Німеччиною у пошуках своєї віртуальної батьківщини, з якою він себе отожднює.

Я-особа прагне віднайти свою роль у суспільстві, усвідомити власні інтереси, здібності, що задають сенс й напрям життя. Майже кожна життєва ситуація вимагає від персонажа певного вибору, здійснити який він може лише якщо усвідомить свою позицію відносно різних сфер життя, з одного боку, а з іншого – прийняти дійсність, якою вона є, і поринути у нечистоти й втратити самоідентичність. Головний персонаж обирає другий варіант. Яскравим прикладом є втеча головного персонажа зі святкування дня народження свого товариша Ролло, який наразі потребував допомоги: «...біля озера стоїть Ролло. Це мені просто не по силам...Я досить добре знав, що ні за якими напоями не піду і взагалі до нього більше не повернусь» (Крафт, 2012: 187).

Весь жах ситуації безіменний головний персонаж усвідомлює і розуміє, його зовнішня байдужість дозволяє занадто цинічно пристосовуватись до світу речей та людських стосунків. Він постійно знаходиться у рамках вибору – центрального поняття становлення духовності людини. Вибір, в якому ми незалежні, породжений ситуативною свободою, тобто свободою в межах кордонів наших інтенційних відношень один до одного. Ми не вільні у виборі того, чого хочемо. Наш вибір залежить не від подій, а лише від потенцій наших інтерпретацій. Таким чином, найчастіше вибір можна розуміти як вибір, що виникає через прийняття життєвої невизначеності. Головний персонаж роману знаходиться, так би мовити, то над водою, то під нею; то пливе по поверхні життя в течії повсякденності серед інших, таких як він, то поринає в середину, у своє дитинство. Але це призводить до трагічної втрати можливості самостійно вибудувати свою ідентичність, його доросле життя пролітає в режимі «автопілота».

Вибір персонажу пропонує автор з реальності через долі трьох його товаришів. Упродовж усієї сюжетної лінії роману виразно простежуються три варіанти вибору особистого розвитку: на початку стати наркозалежним, як Нігель, над яким панує доза наркотиків та шприц; згодом, як Олександр, втратити своє внутрішнє єство та розчинитись в інших людях та чужих інтересах і, зрештою, як Ролло, покінчити із собою, не витримавши постійного життя у лукавості, цинізмі, брехні, нудьзі.

Ще одним чітко вмотивованим прикладом кризи ідентичності Я-особи є алкогольна та наркотична залежності. Унаслідок цієї звички відбувається духовна деградація споживача спиртних напоїв. У якій би компанії не перебував персонаж, за яких би умов не відбувались події, але як тільки вони змінюються у романі – все це супроводжується пляшкою чи то шампанського, чи то віскі, чи вина. Так, починається роман з того, що головний персонаж стоїть біля бару і п'є пиво, далі у спогадах впливає його стан сп'яніння: «...був досить сильно п'яний і пішов

у туалет блювати...» (Крафт, 2012: 7). Вечірка у друзів Нігеля та побачене на ній призвело до втрати товариша назавжди: «Пляшка «Просеко» пуста, я один вижлуктив її... Я хочу випити ще, щоб досягти ...повного відключення» (Крафт, 2012: 8).

Звісно, можна наводити ще більше прикладів з роману, що відтворювали б цю ситуацію. Але персонаж ще має силу зупинитись. Можливо саме завдяки своїм інтелектуальним перевагам він підноситься над іншими. Головний фігурант – людина – споживач, яка за рахунок інших пробує пізнати різні цінності життя.

Деякі науковці вважають, що криза є необхідною, хоча й травматичною умовою внутрішнього розвитку особистості, й, отже, душевний біль, яким вона супроводжується, є лише побіжним симптомом духовного зростання «я», що відкриває за притаманним кризі почуттям краху обрії нових сходжень і обриси нових вершин. У таку парадигму вписується і гармонізоване переосмислення категорії самотності як найблагодатнішого стану досягнення особистістю глибин її істинного «я»; і імператив пізнання смерті, необхідний людині для усвідомлення великої світової цілісності й досягнення нового, нетрагічного сприйняття небуття.

4. Висновки

Криза особистості, яку в сучасному технократичному світі переживає головний персонаж роману «Фазерланд» К. Крахта, насправді стосується всього людства.

Проблеми кризи особистості залежать більшою мірою від зовнішніх факторів (нівелювання комунікацією, технічні трансформації, соціальне оточення тощо), від зміни життєвих обставин. Автор роману зумів розкрити основні проблеми особистості, які мають комплексний характер і взаємозалежні одна від одної: екзистенційна самотність, вибір життєвого шляху, тотальна байдужість, безпорадність, неспроможність до тривалих контактувань з оточуючими, зайвість людини у постмодерністську епоху.

Література:

1. Дюркгейм Э. Самоубийство: социологический этюд / Пер. с фр. с сокр.; Под ред. В.А. Базарова. Москва : Мысль, 1994. 399 с.
2. Крафт К. Фазерланд / Пер. А. Головки. Київ : Фоліо, 2012. 192 с .
3. Кристева Ю. Силы ужаса: эссе об отвращении / Пер. А. Костикова. Москва : Алетея, 2003. 256 с.
4. Кучумова Г. Роман К. Крахта «Faserland»: формула человека эпохи «истекания индивидуальности». *Мировая литература перекрестье культур и цивилизации*. Симферополь: Изд-во КФУ имени В.И. Вернадского. № 3 (15). 2016. С. 37–38.
5. Лісовий О.В. Криза самоідентифікації особистості в умовах соціальних трансформацій. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: Збірник наукових праць*. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. Вип. 19. С. 30–34.
6. Муха О. Формати ставлення до власного тіла: парадокс духовності ХХ сторіччя. *Наука. Релігія. Культура*. Донецьк, 2006. № 1. С. 141–146.
7. Donskis L. *Modernity in Crisis: A Dialogue on the Culture of Belonging*. New York: Palgrave Macmillan, 2011. 216 p.
8. Ferguson M. *The Aquarian Conspiracy: Personal and Social Transformation*. London, 1980. 142 p.

References:

1. Dyurkgeym E. (1994) *Samoubiystvo: sotsiologicheskij etjud*. [Suicide: A Sociological Study] / Per. s fr. s sokr.; Pod red. V. A. Bazarova. Moskva : Mysl', 399 p. [in Russian].
2. Kracht K. (2012) *Faserland*. [Faserland] / Per. A. Holovko. Kyiv: Folio, 192 p. [in Ukrainian].
3. Kristeva YU. (2003) *Sily uzhasa: esse ob otrashchenii*. [Powers of Horror: An Essey Abjektion] / Per. A. Kostikova. Moskva.: Aleteyya, 256 p. [in Russian].
4. Kuchumova G. (2016) *Roman K. Krakhta «Faserland»: formula cheloveka epokhi «istekaniya individual'nosti»*. [Faserland by K. Kracht: A Formula of the Man of the Era of "Expiration of Individuality"]. *Mirovaya literatura perekrest'ye kul'tur i tsivilizatsii*. Simferopol': Izd-vo KFU im. V.I. Vernadskogo. № 3 (15). 2016. P. 37–38. [in Russian].
5. Lisovyy O.V. (2011) *Kryza samoidentyfikatsiyi osobystosti v umovakh sotsial'nykh transformatsiy*. [Crisis of self-identification of the person in the conditions of social transformations]. *Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Seriya: Filosofiya, pedahohika, psykhohiyya: Zbirnyk naukovykh prats'*. Kyiv: NPU im. M.P. Drahomanova, Vyp. 19. P. 30–34. [in Ukrainian].
6. Mukha O. (2006) *Formaty Stavlennya do vlasnoho tela: paradoks dukhovnosti XX storichchya* [The format of the shutter to the own body: the spirituality paradox of the twentieth century] / *Nauka. Relihiya. Kul'tura*. Donets'k, № 1. 2006 P. 141–146. [in Ukrainian].
7. Donskis L. *Modernity in Crisis: A Dialogue on the Culture of Belonging*. New York : Palgrave Macmillan, 2011. 216 p.
8. Ferguson M. *The Aquarian Conspiracy: Personal and Social Transformation*. London, 1980. 142 p.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2020
The article was received 17 April 2020